

ЗАЙМЕННИКОВЕ ВИРАЖЕННЯ ОБ'ЄКТНИХ СИНТАКСЕМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Наталія Петрівна Дзюман

(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
ІУФ, Кафедра української мови, dzumanka@mail.ru)

Кожна семантична модель речення має свою компонентну наповнюваність, яка допомагає реалізувати загальне значення конструкції, а відтак, дати назву позамовній реальності. Така функція елементів орієнтована на семантико-синтаксичний рівень, який, відображаючи характер ситуації, формується знаками семантичної природи – синтаксемами. Питаннями аналізу і класифікації об'єктних синтаксем, визначенням статусу й ролі об'єктних відношень займалися такі вчені, як Є.К. Тимченко (1928), Л.А. Булаховський (1951), М.Я. Плющ (1986), О.К. Безпояско (1991), І.Р. Вихованець (1993), В.М. Ожоган (1997), О.Ф. Бабій (2001), А.П. Загнітко (2001), О.Ф. Ледней (2003), Я.М. Степаненко (2008а) та інші.

Семантико-синтаксичну структуру простого речення формує предикат “вказуючи на кількість субстанціальних синтаксем та їх функцій. Кількісно-якісний склад субстанціальних синтаксем регулюється найпоказовішою властивістю предиката – його семантико-синтаксичною валентністю” (Вихованець 1993: 137). Лівобічний та правобічний аргументи, які пов'язані один з одним через предикат, мають спільні й відмінні риси. Спільним слід уважати насамперед те, що вони (суб'єкт і об'єкт) входять до розряду субстанціальних синтаксем, реалізуються у вигляді морфологічних варіантів, валентно пов'язані з предикатом і заповнюють у реченні певні формально-синтаксичні позиції. Відмінності між ними полягають передусім у тому, що 1) суб'єктові властива суб'єктна семантико-синтаксична функція, а об'єктові – об'єктна; 2) суб'єкт займає лівобічну позицію щодо предиката, а об'єкт – правобічну; 3) суб'єкт буває активним і пасивним, об'єкт – тільки пасивним; 4) для суб'єкта типовою є формально-синтаксична позиція підмета, а для об'єкта – додатка; 5) між суб'єктом, представленим підметом, і предикатом, репрезентованим присудком, існують граматичні предикативні відношення, що формують конструктивне ядро речення, тоді як між об'єктом, реалізованим додатком, і предикатом устанавлюються граматичні об'єктні відношення, які не утворюють конструктивного ядра речення (Степаненко 2008а: 8–9). Н.М. Арват (1976: 41) називає лівобічний поширювач другим стрижневим компонентом семантичної структури, який є носієм предикативної ознаки, причиною, початком, або джерелом дії, процесу чи стану.

Об'єктні синтаксеми у семантично елементарному реченні передають значення реальної предметності (об'єктну синтаксему витлумачуємо як предмет, на який спрямовано дію, процес або стан) і залежать від предиката, функціонуючи як необхідні компоненти речення. У простих неелементарних реченнях маємо ускладнення об'єктної синтаксеми суб'єктивним значенням внаслідок переміщення об'єктної синтаксеми в суб'єктну позицію.

Значущість функції об'єкта у поняттєвому плані аргументована семантичною сферою відображення позамовного світу. Як тип денотативного значення об'єкт виступає компонентом змісту речення і реалізується через номінативну і експлікативну функції мови. Його роль у базовій структурі речення продиктована семантико-синтаксичним аспектом об'єктності, який закладений у семантичні параметри суб'єктно-об'єктних відношень, зумовлених предикатом дії (Безпояско 1991: 29).

Предикат як центральна синтаксема елементарного простого речення визначає семантичні різновиди об'єктних синтаксем, а також впливає на їхні морфологічні варіації та формально-синтаксичні позиції в реченні. Виділяють, зокрема, п'ять семантичних типів предикатів: 1) предикати дії; 2) предикати стану; 3) локативні предикати дії; 4) предикати процесу; 5) предикати якісної ознаки-відношення. Семантичні класи предикатів визначають такі семантичні варіанти об'єктних синтаксем: 1) об'єкт дії; 2) об'єкт стану; 3) об'єкт локативного предиката дії; 4) об'єкт процесу; 5) об'єкт якісної ознаки-відношення:

- (1) *У нього була твердо визначена мета, він шукав когось, його спокійні очі неквапно перебирали розколошкані постаті* (П. Загребельний, 541).
- (2) *Я так тебе люблю!* (В. Сосюра, 255).
- (3) *Потім підсунув до себе миску і взяв грушу* (Ю. Мушкетик, II, 389).
- (4) *Він гнівався на неї, і вона відчувала це* (О. Кобилянська, 45).
- (5) *Що ж вона – краща за мене?* (М. Кропивницький, 33).

Наявність об'єктної синтаксеми зумовлена насамперед лексичним значенням дієслова, яке без об'єктного компонента не здатне самостійно виражати свою реляційну семантику і потребує доповнення, приєднуючи синтаксему, що входить до елементарної структури речення як конструктивний компонент його ядра (Плющ 2008: 7), об'єкт може функціонувати на правах облігаторної і факультативної синтаксеми (Степаненко 2008а: 9). Об'єктні синтаксичні відношення зумовлюються, як і інші відношення при підрядному зв'язку, не тільки морфологічною валентністю опорного дієслова, а й смисловим значенням поєднаних слів (Плющ 1986: 41). Слова релятивної семантики (*знати, бачити, пам'ятати, розуміти, згадувати, ди-*

витися, закохатися, подружитися, хвататися, вчепитися, заступитися, вести, нести, вірити, повірити, вплинути, подіяти, спостерігати, доглядати, стежити, уболівати, скучати, жаліти, плакати, насміхатися, жартувати, долучитися, приєднатися, відмовитися, відділитися, зупинитися тощо) вимагають заповнення після себе об'єктних позицій у певній морфологічній формі: знахідному, родовому, давальному, орудному і місцевому відмінках, які перебувають між собою в ієрархічних відношеннях. На далекій периферії морфологічних варіантів об'єктної синтаксеми функціонують і прийменниково-відмінкові форми (знахідний, родовий та орудний з прийменниками). На противагу іменникам, які є первинною формою вираження об'єктного значення і хоча не з однаковою частотністю вживання в усіх відмінкових формах, займенники, замінюючи їх і вказуючи на один і той самий предмет, мають свої особливості, а тому не завжди дублюють іменник. Це пов'язано із стилем мовлення чи комунікативною ситуацією. Пор., *Христя завжди заступалася за Чінку* (П. Мирний, 365) → *Христя завжди заступалася за нього* і *Король зрікся престолу* (Світова література, 320) → *Король зрікся його*. Як бачимо, у другому випадку науково-публіцистичний стиль не допускає високої частотності такої заміни, тоді як у художньому – це досить поширене явище.

Хоча у вираженні об'єктних відношень у сучасній українській мові беруть участь знахідний (еквівалентний йому родовий), давальний та орудний, кожен з яких займає неоднакову синтаксичну позицію: знахідний – позицію першого об'єкта, на який безпосередньо спрямована дія; давальний – позицію другого об'єкта, а орудний віддалений від центру двома ступенями, своє відмінкове значення передає в придієслівній позиції з обставинною функцією (за допомогою чого здійснюється дія? як?) (Плющ 1986: 43).

Основним морфологічним репрезентантом займенникової синтаксеми у функції об'єкта є акузатив і генітив (знахідний і родовий відмінок) назв істот або неістот в реченнях структурної моделі **суб'єкт + предикат + об'єкт**. Вершинне місце в системі реалізаторів означеної семантики займає припредикатний компонент – об'єкт, що можна пояснити такими причинами: “об'єктне значення для акузатива є первинним, а для генітива – вторинним; знахідному відмінкові властива цілісність стосовно семантичного наповнення (спеціалізується на вираженні об'єктності) та синтаксичного функціонування (виконує в реченні типову для нього роль прямого (сильнокерованого) додатка), тоді як для родового відмінка характерна неоднорідність значеннєвого й синтаксичного планів” (Степаненко 2008а: 10).

Знахідний відмінок у системі відмінків сучасної української мови функціонує як засіб вираження прямого об'єкта. Специфічні особливості знахідного прямого об'єкта полягають у тому, що в плані синтагматичному йому властиве вживання з перехідними дієсловами (Вихованець 1971: 10).

Знахідний прямого об'єкта не може залежати від прикметників та іменників, сполучуваність лише з дієсловами є його характерною властивістю (Вихованець 1987: 85). Сполучаюся із перехідними дієсловами, знахідний об'єкта зумовлюється їх валентністю, виражає спрямованість дії на об'єкт (Плющ 1986: 41). Наявність знахідного у внутрішньосинтаксичній структурі речення програмується семою перехідної результативної дії, оскільки дистрибутивною морфологічною ознакою дієслова є перехідність. Залежно від ситуації, що відбиває те чи інше поняття, дієслова номінують фізичну, мовленеву, інтелектуальну дію, емоційний стан і почуття тощо. Відповідно до ступеня деталізації предикатів диференціюють об'єктну семантику (Костусяк-Межов 2006: 214). Дієслова, які вимагають знахідного відмінка об'єкта, становлять надзвичайно широку групу. І.Р. Вихованець (1987: 87–89) виділяє такі основні підгрупи перехідних дієслів, як: дієслова фізичної дії; дієслова переміщення в просторі; дієслова володіння, позбавлення і передачі, присвоєння й отримання; дієслова мовлення; дієслова, які виражають позитивне або негативне ставлення до чогось, внутрішній стан і почуття, спрямованість інтересу до чогось; дієслова чуттєвого сприймання; дієслова розумової діяльності.

- (6) *Не знаю, хто мудрував-лукавив над нею, хто був її чорним чи, може, засліпленим автором, хто страшно согрівив, чи не знаючи наших людей, чи не вірячи їм, чи ненавидячи нас, але він гадюкою підозри ослабив і силу нашу, і любов, і віру!* (М. Стельмах. Правда і кривда, 67).
- (7) а. *Він згадав, як покинув усе і гайнув до Москви* (П. Загребельний, 537).
 б. *Я зрозуміла це, коли ти сказав мені отам, над Дніпром* (там само, 536).
 в. *Борис у Києві не ждав тепер нічого* (там само, 531).

У безособовому реченні прямий додаток може відноситись до головного члена, вираженого предикативними прислівниками (Вихованець 1971: 19) із значенням а) емоційного стану, психічного переживання людини: *жалько, жаль*; б) інтелектуального стану: *відомо, зрозуміло, незрозуміло, ясно*; в) сприймання: *видно, помітно, чутно* та ін. (Ледней 2003: 9–10):

- (8) *Стало невимовно жаль когось, а обличчя напружилось і щоки стягнуло* (О. Сизоненко, 26).
- (9) *Мені так чомусь було тебе жаль* (О. Гончар, 192).
- (10) *Не ламайте дурня, ніхто вас не чує, а нам усе відомо* (І. Ле, 261).
- (11) *Нас далеко чути, нас далеко видно* (О. Підсуха, 78).

У вторинному відмінковому функціонуванні об'єктне значення знахідного може ускладнюватися семантикою суб'єкта. В українській мові знахідний відмінок обов'язковий при більшості предикатів на *-но*, *-то*, утворених від перехідних дієслів. Він виражає синкретичне значення об'єкта дії – суб'єкта результативного стану.

- (12) *А тих, що їх вивезено і знищено на Сибірі – годі й назвати* (У. Самчук, 47).
- (13) *Я не розумію, Чому ви так згризлися, почувши, що мене засуджено* (І. Франко, 41).
- (14) *Спочатку було розкритиковано теорію “перших хоробрих”, відкинуто її, а разом з нею й імена В. Блакитного, Г. Михайличенка, А. Залвичого і В. Чумака* (Українська журналістика в іменах, 280).

Семантичну неелементарність таких речень засвідчує можливість їх розчленування на елементарні одиниці, пор.: *мене засуджено* (І. Франко, 41); *я засуджена і засудили мене* (Костусяк–Межов 2006: 216).

Нерідко в українській мові вживаються речення з компонентами у знахідному відмінку, що перебувають у подвійних синтаксичних зв'язках з іншими членами речення:

- (15) *Вранці її знайшли зомлілу коло Галчанового обійстя* (М. Коцюбинський, 318).

Знахідний відмінок репрезентує складну субстанціальну синтаксему, яка об'єднує в собі об'єктне та суб'єктне значення й утворюється внаслідок злиття в одну конструкцію двох елементарних речень. Пор., *Сусіди її знайшли зомлілу і Сусіди її знайшли + Вона була непритомна*.

Об'єктні синтаксичні відношення зумовлюються, як і інші відношення при підрядному зв'язку, не тільки морфологічною валентністю опорного дієслова, а й смисловим значенням поєднаних слів (Плющ 1986: 41).

Отже, основним значенням акузатива слід вважати об'єктне: він позначає предмет безпосереднього, прямого й повного застосування дії, до якого безпосередньо спрямоване чисе-небудь відношення, сприймання. Периферійною для нього є суб'єктна, локативна, темпоральна, квантитативна семантика.

Родовий відмінок в сучасній українській мові може вживатися як еквівалент знахідного при прямоперехідних дієсловах в уснорозмовному мовленні, що знаходить відображення в художньому і публіцистичному мовленні (Плющ 1986: 44). У функції об'єкта стану родовий відмінок вживається з відповідною низкою дієслів стану: *дочекатися, сторонитися, дотримувати*

тися, торкатися, хотіти, бажати, володіти, жадати, досягати, потребувати, позбавляти, уникати, боятися, страхатися, прагнути тощо (Безпояско 1991: 36). Отже, спеціалізація родового відмінка у вказаній функції зумовлена лексико-семантичним змістом дієслова.

- (16) *Тому швидко обридла така опіка, він почав уникати його, сердитися* (Ю. Мушкетик, 199).

Одним із важливих чинників, який зумовлює вибір акузатива/генітива, є наявність/відсутність у реченні заперечення. У стверджувальних синтаксичних конструкціях припредикатну позицію регулярно обіймає безприйменниковий знахідний, а в заперечних – безприйменниковий родовий.

- (17) *Вона вже ні про що не питала їх* (О. Довженко, 237).

І.Р. Вихованець (1987: 97) зазначає, що знахідний відмінок в однакових умовах може чергуватися з родовим партитивним. Знахідний прямого об'єкта і родовий партитивний виявляють різницю у значеннях: перший означає повне охоплення об'єкта дією, другий вказує на те, що предмет лише у певній його частині зазнає дії, вираженої дієсловом. Але це явище не стосується займенникових об'єктних синтаксем, бо тільки іменники “являють собою назви речовин або предметів у множині, що допускають вираження частковості або подільності” (там само).

Давальний, орудний і місцевий відмінки у функції об'єктних синтаксем у реченні належать до розряду неосновних реалізаторів об'єктного значення в реченні, оскільки семантико-синтаксична функція об'єкта дії, стану для номінатива, датива, інструменталія та локатива є не первинною, а вторинною.

У ролі факультативного еквівалента знахідного прямого об'єкта функціонує давальний відмінок при дієсловах *докоряти, зарадити, повідомляти, сповіщати* та ін. (Вихованець 1971: 31).

О.К. Безпояско (1991: 36) доповнює низкою дієслів *шкодити, вірити, заздрити* і об'єднуючи в одну семантичну групу на підставі семантико-синтаксичної ознаки фінальної спрямованості, “яка тут має дещо нівельований характер, ніж у ряду дієслів із семою ‘давання’, що формує значення адресата”.

- (18) *Мокрина за ними дивиться: Мокрина їх завжди годує, вичісує, стеле їм постіль* (П. Мирний, 121).
- (19) *Снопом цілим глянувши у загразоване вікно, пригадала їй, що надворі спека* (М. Коцюбинський, 113).

- (20) – *Вірте, мамо, чи не вірте, – засокоріла Катря, – що минулої ночі Гриць ваш снівся мені* (Є. Гуцало, 407).
- (21) *Не дітись, не дітись мені від вогню!* (І. Драч, 103).

У сфері еквівалентних відношень із знахідним прямого об'єкта в позиції придієслівного додатка перебуває орудний об'єкта, використовуваний при тих самих дієсловах, що і знахідний. Пор., наприклад, знахідний об'єкта, з одного боку, і орудний об'єкта – з другого, при дієсловах *вергати, ворухити, жбурляти, кидати, коливати, крутити, метати, мотати, нехтувати, опановувати, поводити, прискати, рухати, сипати, смакувати, смикати, стрепенути, термосити, тіпати, тріпати, торгати, трусити, трясти, хитати, хлопати, шарпати, шпурляти* (Вихованець 1971: 31):

- (22) *Було як полається за щось з будь-котрею наймичкою, то кричить, верещить, мов навіжений, тріпає руками та аж підскакує, неначе той півень, що розставить крила й тріпає ними, настовбурчиться й кидається на другого півня* (І. Нечуй-Левицький, 239).

Займенник як виразник об'єктної синтаксеми у формі місцевого відмінка функціонує лише з прийменниками *в/у, на, при, по, о(об)*. Виражаючи первинне локативне значення, місцевий відмінок здатний виражати і похідне об'єктне значення. Прийменник *на* вживається з предикатами дії та стану, репрезентанти яких об'єднано в такі лексико-семантичні групи: 1) дієслова інтелектуальної діяльності (*розуміти(ся), знати(ся), тямити*); 2) дієслова зі значенням зосередження уваги на якому-небудь об'єкті (*зосереджувати(ся), сконцентрувати(ся), зупинити(ся)*); 3) дієслова зі значенням виділення, виявлення найважливішого, найголовнішого в об'єкті (*базуватися, ґрунтуватися, триматися*); 4) дієслова, що вказують на процес творення, на більший або менший ступінь інтенсивності дії (*смажити, пекти, варити, пражити, кип'ятити, паритися, гнути, гріти*).

- (23) *Вони знали мистецтво, особливо розумівся на ньому Степан Йосипович* (Про Петра Козланюка, 97).
- (24) – *Мовчи! – люттю налиті очі зупинилися на ньому* (Хортиця, 113).
- (25) *Ніякі реальні суттєві зміни, вважає він, не мають шансу на підтримку з боку населення, якщо вони не виражають його глибинних моральних цінностей і не базуються на них* (Збірник, 59).
- (26) *Лесь сидів коло розкладеного на березі річки багаття і спостерігав, як Михась пече на ньому тільки що спійманих раків* (А. Гарасим, 14).

Прийменник *у/в* вживається з предикатами таких лексико-семантичних груп дієслів: 1) зі значенням інтелектуальної діяльності (*розумітися, розбиратися, орієнтуватися, петрати, шурупати*); 2) зі значенням упевненості/неупевненості (*впевнюватися, переконуватися, сумніватися, вагатися, пересвідчуватися, довіритися, запевнитися*) (Степаненко 2008б: 174–176):

- (27) *Розуміється у них як вовк у зорях* (укр. прислів'я).
 (28) *Розберуся трохи в цьому сам, тоді й поговоримо* (А. Головка, 80).
 (29) *Хіба він говорив би так, коли б сумнівався в чомусь?* (Д. Міщенко, 545).

Прийменник *по* широко вживаний з просторовими та часовими значеннями, у функції об'єкта вживається значно рідше і лише з лексико-семантичною групою 'негативний емоційно-психічний стан людини' (*ридати, плакати, тужити, голосити, сумувати, журитися, печалитися, смуткувати*):

- (30) *Гляди, щоб твої ноги онишкином не полікував – давно він ревма реве по тобі* (М. Стельмах. Велика рідня, 218).

З кінця ХХ століття займенник *по* помітно архаїзується і поступається місцем конструкції із *за*:

- (31) *То чи я б за таким плакала та побивалася?* (П. Мирний, 214).

Характерним для синтаксичної будови речень є поширення вживання прийменниково-відмінкових форм. Зокрема знахідного з прийменниками *без, біля, у (в), від, для, до, з, за, з-за, з-під, проти, серед, між*; орудного – з прийменниками *з, за, між, над, понад, перед, під, попід, поза*; місцевого – з прийменниками *у(в), на, о(об), по*:

- (32) а. *Він умовк і не зводив з неї очей* (О. Довженко, 393).
 б. *Хоче плечима зачинити двері, а вони знову налягають на нього* (М. Стельмах. Правда і кривда, 31).
 в. *Прочитавши вдруге, знову спитав невідь у кого* (Є. Гуцало, 369).
 (33) *Отак і сперечалися з нею, аж поки одного разу не поплив з побратимом Дмитром ловити скумбрію* (М. Стельмах. Правда і кривда, 59).
 (34) *Він дивився на неї, чужу, невідому, випадкову, аби ніколи вже потім ні на одну годину ніде не забути її, аби понести її, оцю дівчину, в своєму серці через усі бої, через усі вогні* (О. Довженко, 393).

У прийменниково-відмінкових сполученнях, до складу яких входить знахідний відмінок відбуваються певні функціональні зрушення, викликані в них розвитком нових значень. На базі первинних конкретних значень виникають нові, більш абстрактні. Це зумовлює тенденцію до граматикизації окремих прийменниково-відмінкових сполучень, до перетворення їх у формальні, позбавлені конкретного значення знаки синтаксичної залежності. Проте в прийменниковому вживанні знахідний відмінок у першу чергу виражає просторові, часові і інші конкретні значення (Вихованець 1971: 47).

Об'єктна функція в інших непрямих відмінках є вторинною, вона розвивається на основі первинних значень і характеризується лексичними, граматичними і стилістичними обмеженнями. Особливо чітко простежується відмінність у силі притягання до дієслова іменних слівформ, що виражають власне об'єктні і об'єктно-обставинні значення (Плющ 1986: 45).

Отже, з-поміж інших субстанціальних синтаксем об'єкту синтаксеми, виражену займенником, вирізняють: 1) об'єктна семантико-синтаксична функція в реченні; 2) правобічна валентна припредикатна позиція; 3) сполучуваність майже з усіма семантичними типами предикатів, а саме: з предикатами дії, стану, процесу, локативними предикатами дії та предикатами якісної ознаки-відношення; 4) сполучуваність майже з усіма валентними класами предикатів (за винятком одновалентних); 5) пасивність; 6) наявність основного (знахідний відмінок) і периферійних (родовий, давальний, орудний, місцевий, прийменниково-відмінкові форми) морфологічних варіантів; 7) типова формально-синтаксична позиція додатка (передусім – прямого). Перераховані диференційні ознаки свідчать про те, що об'єктна синтаксема є необхідним компонентом структури простого речення.

ЛІТЕРАТУРА

- Арват, Н.М. 1976, Про компонентний аналіз семантичної структури простого речення. *Мовознавство* № 4, 38–45.
- Бабій, О.Ф. 2001, Засоби вираження синтаксеми у функції об'єкта стану в структурі простого речення: на матеріалі публіцистичного стилю. В кн.: Карпенко, Ю.О. (відпов. ред.), *Записки з українського мовознавства, вип. 11*. Одеса: Астропринт, 59–67.
- Безпояско, О.К. 1991, *Іменні граматичні категорії: Функціональний аналіз*. Київ: Наукова думка.
- Булаховський, Л.А. (ред.) 1951, *Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис, т. 2*. Київ: Радянська школа.
- Вихованець, І.Р. 1971, *Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові*. Київ: Наукова думка.
- Вихованець, І.Р. 1987, *Система відмінків української мови*. Київ: Наукова думка.

- Вихованець, І.Р. 1993, *Граматика української мови: Синтаксис*. Київ: Либідь.
- Загнітко, А.П. 2001, *Теоретична граматики української мови: Синтаксис*. Донецьк: Дон НУ.
- Костусяк, Н.М. – Межов, О.Г. 2006, Знахідний відмінок як основний морфологічний варіант об'єктної синтаксеми. *Культура народів Причорномор'я* № 82, т. 1, 214–217.
- Ледней, О.Ф. 2003, *Об'єктні синтаксеми в структурі простого речення*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук.: спец. 10.02.01 “Українська мова”. Одеса.
- Ожоган, В.М. 1997, *Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови*. Київ: НАН України Інститут української мови – Мовознавство.
- Плющ, М.Я. 1986, *Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення*. Київ: Вища школа.
- Плющ, М.Я. 2008, Зв'язані синтаксеми в структурі речення. В кн.: *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова, серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови, № 4*. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 5–9.
- Степаненко, Я.М. 2008а, *Диференціація об'єктного значення в семантико-синтаксичній структурі речення*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова”. Київ.
- Степаненко, Я.М. 2008б, Місцевий відмінок як носій об'єктної семантики. В кн.: *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова, серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови, № 4*. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 173–178.
- Тимченко, Є.К. 1928, *Акузатив в українській мові*. Київ: Вид-во УАН.

ДЖЕРЕЛА

- Гарасим, А. *Одні: Проза*. Київ: Смолоским, 2000.
- Головко, А. *Твори, т. III*. Київ: Дніпро, 1977.
- Гончар, О. *Людина і зброя. Циклон*. Київ: Дніпро, 1978.
- Гуцало, Є. *Твори: оповідання, новели*. Київ: Дніпро, 1996.
- Довженко, О. *Твори, т. V*. Київ: Дніпро, 1966.
- Драч, І. *Вибрані твори, т. I*. Київ: Дніпро, 1986.
- Загребельний, П. *Романи*. Київ: Дніпро, 1974.
- Збірник – *Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президенті України, т. II, ч. I*. Київ: Вид-во УАДУ, 1999.
- Кобилянська, О. *Твори, т. V*. Київ: Державне вид-во художньої літератури, 1963.
- Коцюбинський, М. *Твори, т. I*. Харків: Книгоспілка, 1965.
- Кропивницький, М. *Твори, т. II*. Київ: Державне вид-во художньої літератури, 1958.
- Ле, І. *Твори*. Київ: Дніпро, 1968.
- Мищенко, Д. *Вітри приносять грози. Чому не сходяться дороги: Романи*. Київ: Дніпро, 1972.
- Мирний, П. *Вибрані твори, т. I*. Київ: ДВХЛ, 1949.
- Мушкетик, Ю. *Твори, т. II*. Київ: Дніпро, 1979.
- Мушкетик, Ю. *Біла тінь*. Київ: Твім інтер, 2004.

- Нечуй-Левицький, І. *Зібрання творів: Прозові твори*. Київ: Наукова думка, 1967.
- Підсуха, О. *Вибрані твори: Поезія*. Київ: Дніпро, 1978.
- Про Петра Козланюка: Статті, нариси*. Київ: Радянський письменник, 1964.
- Самчук, У. *На коні вороному*. Житомир: Волинь, 1975.
- Світова література – Столій, І. *Світова література. 10 клас: Розробки уроків*. Харків: Ранок, 2010.
- Сизоненко, О. *Степ: Роман*. Київ: Радянський письменник, 1976.
- Сосюра, В. *Калина над водою: Лірика та поеми*. Київ: Дніпро, 1968.
- Стельмах, М. *Правда і кривда: Над черемошем*. Київ: Державне вид-во художньої літератури, 1962.
- Стельмах, М. *Велика рідня: Роман-хроніка*. Київ: Дніпро, 1968.
- Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника*. Відпов. ред.: Романюк, М.М., Львів: Львівська наукова бібліотека, 1997.
- Франко, І. *Статті і матеріали, т. V*. Львів, 1948.
- Хортиця, вип. 3*. Запоріжжя: Мотор Січ, 2006.